

Wstęp

Badania poligraficzne w Polsce mają już ponad 50-letnią tradycję. Okres półwiecza jest dostatecznie długi, by pokusić się o pewne podsumowanie i jakąś analizę. Ta ostatnia jest niezbędna, aby na jej podstawie podjąć próbę obiektywnej oceny i określić, w jakim miejscu się znajdujemy. Ocena dorobku nauki i praktyki dokonana być musi z natury rzeczy przez porównanie z dorobkiem nauki i praktyki światowej.¹

W Polsce po raz pierwszy wykorzystano poligraf w sprawie karnej w 1963 roku. W USA praktyka stosowania poligrafu jest znacznie dłuższa, sięga lat 20. XX wieku, a pierwsze odnotowane w literaturze wykorzystanie w śledztwie instrumentalnej detekcji kłamstwa miało miejsce w Europie na początku XX stulecia². Pamiętać trzeba, że wykorzystanie instrumentalnej detekcji kłamstwa do celów praktycznych poprzedzone było wcześniejszymi badaniami prowadzonymi w ramach nauk podstawowych: psychologii eksperymentalnej, fizjologii, psychofizjologii. Wkład polskich uczonych w te dziedziny, torujące drogę badaniom poligraficznym jest znaczący i uznaliśmy, że winien być w tej książce odnotowany. Czynimy to w rozdziale I (*Wkład Polaków w podstawy badań poligraficznych*), w którym opisano dokonania Napoleona Cybulskiego współodkrywcy adrenaliny i pioniera badań EEG. Wspomniano też o polskich epizodach jego mistrza, Iwana Tarchanowa, współodkrywcy odruchu skórno-galwanicznego, o badaniach Edwarda Abramowskiego nad wpływem emocji na przebieg czynności oddychania. Rozdział ten napisałem wspólnie z moimi doktorantkami mgr Agnieszką Domin-Kuźmą i mgr Martyna Huszczą.

W rozdziale II (*Historia badań poligraficznych w Polsce*) opisana jest polska praktyka badań poligraficznych na przestrzeni ostatniego półwiecza. Jest to głównie praktyka stosowania poligrafu w sprawach karnych. Przedstawiono bardziej szczegółowo pierwsze takie badania wykonane w Polsce przez Pawła Horoszowskiego, a także badania dwóch głośnych seryjnych zabójców z motywów seksualnych (Z. Marchwickiego i J. Knychwały).

W minionym 50-leciu kilkakrotnie zmieniał się stan prawny. Obowiązywały aż trzy kodeksy postępowania karnego, wyznaczając kolejne okresy. Obejmujący lata: 1963-1970 (pod rządami kpk z 1928), lata 1970-1998 (kpk z 1969), lata 1998-2003 (kpk z 1997) oraz po 2003 (pod rządami znowelizowanego kpk). Od początku lat 90. XX wieku zaczęła się oparta o podstawy ustawowe praktyka stosowania badań poligraficznych w procedurach przedzatrudnieniowych i kontrolnych w służbach policyjnych i specjalnych. Pojawiły się też prywatne firmy wykonujące badania poligraficzne dla prywatnych osób i firm. Aktualnej reglamentacji prawnej badań poligraficznych poświęcony jest rozdział III (*Obecny stan prawny i praktyka wykorzystania poligrafu w Polsce*). Napisały go we współautorstwie ze

---

¹ Książka jest właśnie próbą podsumowania tego dorobku w takim kontekście. Powstała ona w wyniku przemyśleń i dyskusji toczonych zarówno w piśmiennictwie, jak i na konferencjach naukowych a także podczas seminariów doktorskich prowadzonych w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. Jest wspólnym dziełem moim i moich doktorantów. Jeśli o konferencjach mowa, to trzeba przede wszystkim z wdzięcznością wspomnieć konferencje organizowane w ostatnich latach przez Żandarmerię Wojskową.

² J. Widacki: *European roots of instrumental lie-detection*, "European Polygraph", 2012, 6,2, 129-142.

mną mgr Aleksandra Cempura i mgr Anna Kasolik, doktorantki, czynnie wykonujące zawód adwokata, we współpracy z którymi powstał również rozdział IV (*Badania poligraficzne w orzecznictwie sądów polskich*).

Rozdział V (*Badania poligraficzne jako przedmiot badań naukowych*) opisuje dorobek polskiej nauki kryminalistyki w zakresie badań poligraficznych. Nie jest on imponujący, ale co najmniej niektóre polskie prace trafiły do bibliografii na całym świecie. W tym dorobku jest kilka prac eksperymentalnych, analizy zbiorów przypadków, w których badania poligraficzne były wykonane, analizy zbiorów samych badań, prace kazuistyczne. Autorką tego rozdziału jest mgr Anna Ibek, asystentka w katedrze Kryminalistyki, Kryminologii i Nauki o Policji Krakowskiej Akademii.

W rozdziałach VI i VII wykorzystano częściowo niepublikowane jeszcze wyniki badań polskiej praktyki stosowania poligrafu w sprawach karnych, wykonane przez jednego z współautorów w ramach przygotowania do pisania pracy doktorskiej (mgr Michał Widacki). Badania objęły próbę ok. 100 spraw karnych, w których wykonano badania poligraficzne, wylosowanych spośród kilkuset wszystkich takich spraw z lat 2003-2012. Była to zatem względnie duża próba, stanowiąca kilkanaście procent całej badanej populacji.

W próbie reprezentowane były badania wykonane przez ekspertów policyjnych ze wszystkich ośrodków wykonujących takie badania (CLK Warszawa, KWP Białystok, KWP Bydgoszcz, KWP Katowice, KWP Łódź), przez ekspertów Żandarmerii Wojskowej, Straży Granicznej, a także przez prywatnych biegłych. Analiza tej próby dała obraz aktualnego poziomu ekspertyzy poligraficznej w Polsce, a także poziomu przygotowania organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości do korzystania z tej ekspertyzy.

Niestety, nie jest to obraz budujący. Błędy występują tak po stronie organów zlecających badania, jak i po stronie ekspertów. Badania często wykonywane są z lekceważeniem reguł sztuki, zlecane są przez organ procesowy zbyt późno a ich wyniki często są nieumiejętnie wykorzystywane³. Niekonsekwentne jest też orzecznictwo sądowe. Jednak krytyczne ukazanie tego obrazu pozwoli wszystkim, którzy są tym zainteresowani zobaczyć, w jakim miejscu aktualnie się znajdujemy. Jaki jest aktualny stan badań poligraficznych w Polsce. Punktami odniesienia muszą więc być równocześnie stan na początku drogi, przed półwieczem, stan obecny i oczywiście stan nauki i praktyki w świecie.

Trafna diagnoza jest warunkiem koniecznym prawidłowej terapii.

Badania poligraficzne, prawnie *expressis verbis* dopuszczalne w procesie karnym, są wykorzystywane w stopniu zupełnie minimalnym. Jak łatwo wyliczyć, badanie poligraficzne wykonywane jest zaledwie w jednej na ponad sześć tysięcy spraw karnych⁴ i w dodatku nie zawsze wykonywane jest prawidłowo. Poziom wiedzy o badaniach poligraficznych u prawników (prokuratorów, sędziów, adwokatów, oficerów śledczych) bywa często tak niski, że nie pozwala na prawidłowe wykorzystanie badania poligraficznego. Poziom umiejętności ekspertów jest bardzo zróżnicowany, i nie podlega w naszych warunkach żadnej kontroli. Ani

---

³ Założeniem autorów nie jest ani krytykowanie kogokolwiek, ani wytykanie komukolwiek braku kompetencji. Wszystkich, którzy poczują się naszymi uwagami dotknięci, z góry przepraszamy.

⁴ J. Widacki: *Polygraph examinations in criminal cases. Current Polish practice*, "European Polygraph", 2012,6,4 (22) 249-256.

kontroli zawodowej, ani z braku kompetencji sędziów czy prokuratorów, także kontroli procesowej.

Zbadanie tego materiału aktowego było możliwe dzięki życzliwości i pomocy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Komendy Głównej Policji, Prokuratora Generalnego i Prokuratora Apelacyjnego w Krakowie. Za zgodą i z pomocą tych osób i instytucji, udało się ustalić sygnatury spraw karnych, w których wykonywane były badania poligraficzne, a następnie sprowadzić te akta do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie oraz Prokuratury Garnizonowej w Krakowie i tu je badać.

Panu Ministrowi Piotrowi Stachańczykowi, Panu Komendantowi Głównemu Policji nadinsp. Markowi Działożyńskiemu, Panu Prokuratorowi Generalnemu Andrzejowi Seremetowi, Panu Prokuratorowi Apelacyjnemu w Krakowie Arturowi Wronie składamy w tym miejscu nasze serdeczne podziękowania.

Autorami rozdziału VI (*Aktualny stan badań poligraficznych a praktyka polska*) są doktoranci mgr Marcin Gołaszewski i mgr Michał Widacki. Obydwaj są członkami American Polygraph Association i mają amerykańskie certyfikaty uprawniające do badań.

Rozdział VII (*Analiza logiczno-metodologiczna opinii z badań poligraficznych w sprawach karnych*) napisały mgr Anna Ibek, oraz mgr Małgorzata Wrońska, doktorantka tej Akademii. W rozdziale tym dokonano oceny logiczno-metodologicznej wniosków opinii z badań poligraficznych.

Ponieważ podstawowym źródłem wiedzy prawników na temat badań poligraficznych są podręczniki kryminalistyki, analiza zawartych w nich informacji na temat tych badań wydaje się konieczna, dla zrozumienia stanu wiedzy na ten temat u tych, którzy badania zlecają, a następnie mają uczynić użytek z opinii biegłego. Analizie treści informacji podręcznikowych poświęciłem rozdział VIII (*Informacje o badaniach poligraficznych w polskich podręcznikach kryminalistyki*).

Książka ta, jest trzecią już monografią poświęconą badaniom poligraficznym wydaną w Polsce w ostatnich latach. W roku 2009, nakładem Wydawnictw Akademickich i Profesjonalnych ukazała się znakomita książka Jerzego Koniecznego *Badania poligraficzne – podręcznik dla zawodowców*. W 2013 roku Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego wydała książkę *Współczesne standardy badań poligraficznych* autorstwa M. Gołaszewskiego, A. Ibek i M. Widackiego (pod red. M. Gołaszewskiego). Ci sami autorzy są także współautorami tej monografii. Wszystkie trzy książki wzajemnie się dopełniają.

Wypada żywić nadzieję, że opracowania te pomogą podnieść poziom dyskursu o badaniach poligraficznych, zachęcą do prowadzenia badań naukowych, koniecznych jako wsparcie i wyznacznik rozwoju praktyki. W końcu, że przyczynią się do podniesienia poziomu badań poligraficznych w Polsce, i do podniesienia poziomu wykorzystania ich w celach śledczych i kadrowych. Potencjał ludzki, naukowy, doświadczenia praktyki nie są u nas w tym zakresie w pełni wykorzystane. Ze szkodą dla skutecznego ścigania przestępstw, ze szkodą dla pracy służb policyjnych i specjalnych.

Jan Widacki

